

Motion till riksdagen 2024/25:3426

av Camilla Hansén m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2024/25:160 Skolor mot brott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beslut om undersökning och undersökning av väskor och andra föremål som elever har med sig till skolan eller till en skolaktivitet utanför skolenheten är en polisiär fråga och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn under 15 år inte behandlas som straffmyndiga i samhället i övrigt och inte ska behandlas annorlunda inom skolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningarna för skolhuvudmännens förebyggande arbete för skolsäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en samlad översyn av de regler som gäller för att ingripa vid ordningsstörningar, kränkningar eller brott eller för att upprätthålla säkerheten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet stöder i huvudsak propositionens innehåll. Det är grundläggande att barn, elever, lärare, rektorer och andra medarbetare ska ha en säker och trygg utbildnings- och arbetsmiljö. Vi anser att skolans säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte kan föras in i ett nytt kapitel i skollagen samt att huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan och ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation. Vi noterar dock att en beredskapsplan i den föreslagna utformningen av lagtext inte förebygger hot eller våld utan handlar om hur man hanterar hot och våld när situationen uppstår. Det hade varit önskvärt med ett större grepp kring verkligt förebyggande insatser.

Miljöpartiet noterar även att de företag som många skolhuvudmän i dag anlitar för att stärka sitt säkerhetsarbete saknar certifiering och att det inte heller finns något nationellt register över lämpliga utbildningsanordnare med krav på utbildning, kompetens och kontroll av medarbetarnas lämplighet. Det behöver skyndsamt utredas hur skolors säkerhetsarbete skyddas mot olämpliga aktörer. Miljöpartiet delar uppfattningen att sekretess ska gälla för uppgift som rör de beredskapsplaner för allvarliga vålds- och hotsituationer och det löpande arbete för sådan beredskap som huvudmännen ansvarar för, och särskilt i ljuset av det bör höga krav ställas på företag som får ta del av planerna som en del i arbetet.

Vi ställer oss även bakom att huvudmannen ska se till att åtgärder vidtas för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till förskole- eller skolenhetens område under den tid då verksamheten pågår. Många skolor runt om i landet har redan vidtagit åtgärder för det. Obehöriga ska inte vara i förskolans, skolans och fritidshemmets miljöer och det ger medarbetare ökade befogenheter att be obehöriga att lämna området. För medarbetare och elever utgör det en trygghet att obehöriga inte vistas inom dessa områden. Vi anser vidare att det är varje huvudman som ska ta beslut om hur detta ska genomföras och vilka åtgärder som behövs på respektive förskola, fritidshem och skola. Det är rimligt att även skolans områden hanteras på liknande sätt som vid det stora flertalet övriga arbetsplatser där det inte är tillåtet för obehöriga att vistas.

Miljöpartiet är däremot starkt kritiskt till förslaget att medarbetare på skolan ska få undersöka elevers väskor. Det är integritetskränkande att få sin väska genomsökt och lagstiftningen likställer detta med visitering. Vi anser att detta är en uppgift för polisen. Miljöpartiet avstyrker detta förslag.

Vi anser inte heller att barn under 15 år i skolan ska behandlas annorlunda än i samhället i övrigt. För yngre elever som misstänks för brott ska i stället en orosanmälan göras till socialtjänsten. Miljöpartiet avstyrker regeringens förslag som går längre än utredningens bedömning.

Vi anser även att regeringens bedömning att det i samtliga läroplaner ska göras ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för att lagar i samhället ska följas väcker frågor. Det som regeringen nu vill förtydliga är på många sätt och vis grunden för vad skolor redan ska lära ut och förmedla.

Undersökning av väskor är en uppgift för polisen

Miljöpartiet anser att beslut och undersökning av väskor och andra föremål som elever har med sig till skolan eller till en skolaktivitet utanför skolenheten är en polisiär fråga.

Det är integritetskränkande att få sin väska genomsökt och lagstiftningen likställer detta med visitering. Visitering ska inte få förekomma från lärare eller annan medarbetare på en skola. Enligt regeringsformen är var och en gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation. Även Europakonventionen och barnkonventionen anger ett skydd för privat- och familjeliv för den enskilde. Miljöpartiet anser att den personliga integriteten väger tungt och i de fall där det finns skäl för att genomsöka väskor är detta en polisiär uppgift. Om skälen väger tillräckligt tungt för att motivera genomsökande av väskor är det misstänkta föremålet som bedöms kunna påträffas i väskan av den grad att polis ska kallas till platsen. Bedöms föremål av den karaktären att det inte är en fråga för polisen är inte heller skälet för att genomsöka en väska tillräckligt tungt för att motivera avsteg från den personliga integriteten.

Det är värt att reflektera över vilka situationer som kan uppstå när en lärare eller annan medarbetare som eleven dagligen möter i skolan är den som ska genomsöka en elevs väska. Om vi för ett ögonblick släpper tanken på de saker som propositionen omnämner som föremål som kan finnas i en väska och som enligt regeringen är tillräckligt tungt vägande skäl för en genomsökning. Personliga föremål som t.ex. mediciner och intimartiklar är utifrån propositionens syfte oskyldiga men har en hög grad av intimitet och upplevelsen av att ens lärare hittar detta i väskan är integritetskränkande för den enskilde.

För en del elever är läraren och andra vuxna i skolan personer som de med förtroende kan vända sig till med svårigheter i livet, kanske med familjesituationen eller med problem som man av olika skäl inte kan prata med föräldrar eller andra vuxna i familjen om. För att skolan ska utgöra en trygg plats där eleven kan utvecklas och ta till sig kunskap behöver lärare och medarbetare bygga ett långsiktigt förtroende till eleven. Naturligtvis gäller även det omvända där även eleven bygger förtroende gentemot lärare och medarbetare på skolan, samt gentemot andra elever. I en situation där skolans medarbetare agerar – eller tvingas agera – på ett sätt där det ömsesidiga förtroendet riskeras utgör det inte bara ett hinder för kunskapsutveckling, utan det kan också utgöra ett hinder för brottsförebyggande arbete. Det riskerar att skada relationen mellan eleven och läraren på ett sådant sätt att elever inte längre har någon vuxen alls som de har förtroende nog för att dela behov av stöd att komma ur exempelvis ett kriminellt sammanhang.

Förutom den personliga integriteten hos den person eller de personer som får sin väska genomsökt finns även arbetsmiljöperspektivet hos den person som utför genomsökningen. Ska en lärare ha ansvaret för detta? Vilka risker finns det för den enskilt anställda på skolan, när det på förhand inte går att säkerställa vad som väl kan påträffas i väskan? Det kan uppstå en oväntad hotbild som inte går att förbise och det innebär ytterligare ett starkt skäl för att visitering av väskor enbart ska få ske av polis.

Samhällets regler gäller även i skolan

Vi ställer oss positiva till att brott på skolor som huvudregel ska polisanmälas. Elever och medarbetare ska inte behöva känna en rädsla för att utsättas för brott när de vistas i skolan eller fritidshemmet. Förekomst av brott i skolan, och en underlåtenhet att reagera och agera på det inträffade, kan påverka förtroendet för skolan och relationen mellan skolans medarbetare, elever och föräldrar.

Kommuner och myndigheter har redan i dag en skyldighet att anmäla vissa brott. Det är viktigt att markera att brott inte ska förekomma i skolan eller fritidshemmet och polisanmälningar kan även ligga till grund för polisens brottsförebyggande arbete. Samhällets regler gäller även i skolan och skyldigheten att anmäla brott ska även gälla för medarbetare som misstänks för brott på skolan. Vi vill även påpeka att barn under 15 år inte behandlas som straffmyndiga i samhället i övrigt och ska inte behandlas annorlunda inom skolan. För yngre elever som misstänks för brott ska i stället en orosanmälan göras till socialtjänsten. Endast i särskilda fall ska polisanmälas kunna göras på elever från 12 års ålder och upp till 15 år. Vi kan inte bortse från att brottslighet numera utförs av allt yngre personer och att det gäller att fånga upp dem tidigt för att ha så stora möjligheter att vända utvecklingen som möjligt. Samtidigt är inte en polisanmälan det mest lämpliga för unga barn. Här behöver skolorna ges ett större utrymme för

avvägningar utifrån barnens bästa, men att det i undantagsfall kan finnas brott som föranleder att kunna anmäla barn från 12 års ålder. Miljöpartiet ser dock andra åtgärder, som t.ex. att en orosanmälan långsiktigt kan påverka barnet i rätt riktning.

I ett beslut från den 23 juni 1998 uttalade JO att grundtanken i svensk rätt är att ansvaret för att lämpliga åtgärder vidtas mot barn och ungdom som begår brott i första hand vilar på socialtjänsten och inte på rättsväsendet och att detta i synnerhet gäller de yngre barnen. JO konstaterade även att en polisanmälan mot ett yngre barn oftast inte leder till annat än att Polismyndigheten underrättar socialtjänsten om anmälan. Detta innebär enligt JO att skolan bör vara återhållsam med att göra polisanmälan mot barn i de yngsta elevgrupperna eftersom sådana anmälningar normalt inte kan bli föremål för någon utredning från polisens sida. I ett beslut från den 12 juni 2018 uttalade JO bl.a. att skolan måste göra en noggrann bedömning i det enskilda fallet för att ta ställning till om en polisanmälan mot en elev är nödvändig. Vid bedömningen ska hänsyn tas till barnets bästa. Vidare bör omständigheter som arten av det misstänkta brottet, elevens ålder och om det finns förutsättningar för polisen att utreda det misstänkta brottet beaktas. För en elev som misstänks för brott och är under straffmyndighetsåldern måste särskilt uppmärksammas om det finns förutsättningar att inleda en utredning om brottet. Saknas sådana förutsättningar måste övervägande skäl regelmässigt anses tala emot en polisanmälan.

Utred förutsättningarna för skolhuvudmännens förebyggande arbete för skolsäkerhet

Samtidigt som huvudmännen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet finns en beredskapsplan och ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation är huvudmännen ofta i behov av stöd och extern hjälp för det. Det finns i dag en oreglerad marknad som bl.a. vänder sig till skolor för olika utbildningar kring t.ex. pågående dödligt våld. Den marknaden är såvitt vi förstår helt oreglerad. Det finns exempelvis ingen kvalitetskontroll eller certifiering av företagen för att underlätta för huvudmännen att välja ett tillförlitligt företag, eller något register över lämpliga företag att anlita.

Det är för många rektorer delvis nya frågor och det finns en okunskap kring vad som behövs och vilka resurser och utbildningar som är adekvata och rimliga. Att då inte kunna känna tillit till att de företag rektorer vänder sig till har beprövade metoder som är relevanta och av hög kvalitet skapar en stor osäkerhet och i slutändan riskerar det att leda till att medarbetare och elever inte har fått den kunskap de behöver, eller att det skapas en falsk trygghet av beredskap. Miljöpartiet anser att regeringen ska utreda förutsättningarna för skolhuvudmännens förebyggande arbete för skolsäkerhet, exempelvis en certifiering och ett nationellt register över företag som skolhuvudmän kan välja att anlita för verksamheternas förebyggande arbete för skolsäkerhet.

Samlad översyn behövs

Miljöpartiet instämmer med Lagrådets yttrande att det behövs en översyn av lagstiftningens struktur på grund av beröringspunkter mellan befintliga 5 kap. och 6 kap. skollagen och det föreslagna kapitlet om säkerhetsarbete. Lagrådet har godtagit

regeringens förslag men menar att det behövs en samlad översyn av de regler som gäller ingripanden vid ordningsstörningar, kränkningar eller brott eller för att upprätthålla säkerheten för att minska risken för otydlighet. Miljöpartiet menar att en sådan översyn måste göras för att lagstiftningen ska ge tydligt stöd för åtgärder och vara lätt att tolka för skolorna.

Regeringen saknar tillit till lärarkåren

Vi anser att regeringens bedömning att det i samtliga läroplaner ska göras ett tillägg som förtydligar att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för att lagar i samhället ska följas väcker allvarliga frågor om regeringens tillit till lärarkåren. Det som regeringen nu vill förtydliga är redan del av skolans värdegrund och uppdrag i såväl skollag som läroplaner. Det finns bl.a. i kursplanen för samhällskunskap för lågstadiet med området normer och regler i vardagen, där exempel från trafikregler till livsfrågor ingår. Innehållet följs upp i mellanstadiet och högstadiet med området rättigheter och rättsskipning. Det här vet Sveriges lärarkår om och regeringens önskemål om förtydligande visar brister i kännedom om hur befintlig lag och förordning är utformad. Regeringen uppvisar gång efter annan en växande önskan om att reglera lärarens uppgifter och detaljstyra skolan. Det är att missbedöma vad som på riktigt förebygger säkerhetsrisker. Ett samhälle och en skola som förebygger säkerhetsrisker är en där skolans professioner får ägna sig åt att skapa bra lärmiljöer, där elever möts av förväntningar, förtroende och stöd, och där skyddsnät som elevhälsa, skolhälsovård och socialtjänst inte låter ett enda barn, en enda elev, hamna mellan stolarna.

Camilla Hansén (MP)

Mats Berghund (MP)

Jan Riise (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)